

IN MEMORIA DEL PROF. MARIO SPECCHI

Mario Specchi è nato a Trieste nel marzo del 1935, a Trieste ha condotto i propri studi e si è laureato in Scienze Naturali. Immediatamente dopo la laurea, nel 1964, è nominato assistente incaricato presso l'Ateneo triestino e, l'anno successivo, assistente ordinario. È stato, infatti, il primo assistente incaricato dal Prof. Ghirardelli presso l'allora Istituto di Zoologia ed Anatomia comparata. Nel 1981 viene dichiarato idoneo al concorso per professore associato nella disciplina Zoologia, nel 1986 è vincitore di un concorso di prima fascia e viene chiamato dall'Università di Messina a ricoprire la Cattedra di Zoologia per Scienze Naturali.

Resta a Messina dal 1987 al 1990 ed, in seguito, viene nuovamente richiamato a Trieste a ricoprire per trasferimento la Cattedra di Zoologia rimasta vacante, per i raggiunti limiti di età, del suo Maestro Prof. Ghirardelli.

Fin dagli inizi della sua carriera svolge un'intensa attività di ricerca, per lo più incentrata sullo studio del plancton marino e, più in particolare, sulla sistematica, distribuzione e biologia dei Cladoceri marini. Gli studi riguardanti il plancton, in particolare quello dell'Alto Adriatico, vengono svolti in collaborazione con diversi ricercatori italiani, sloveni e croati.

L'interesse scientifico nei confronti del mare nel 1976 lo porta ad essere eletto presidente del Comitato plancton della Società Italiana di Biologia Marina e, nello stesso anno viene nominato direttore del Laboratorio di Biologia Marina di Trieste. Nel 1978 viene iscritto all'Ordine dei Giornalisti del Friuli Venezia Giulia in qualità di direttore responsabile della rivista scientifica "Nova Thalassia" edita dal Laboratorio di Biologia Marina.

Anche nel corso della sua permanenza a Messina, si occupa attivamente del Laboratorio di Idrobiologia di Ganzirri, del quale, assieme al prof. Guglielmo, chiede alle Autorità Accademiche la ristrutturazione, per consentire ai membri del Dipartimento, ma anche agli studiosi italiani e stranieri, di avere una sede a mare rimessa a punto e funzionale.

Comunque già dagli inizi degli anni '70, le ricerche, precedentemente condotte esclusivamente in ambito marino, iniziano ad interessare anche le acque interne e, più in particolare, il plancton lacustre, la fauna ittica e la fauna macrobentonica. Nel 1973 entra a far parte del Consiglio Direttivo dell'Ente Tutela Pesca del Friuli Venezia Giulia dove fino alla sua scomparsa seguirà, in qualità di "esperto biologo" l'attività scientifica. Nel 1981, per conto dello stesso Ente fonda un piccolo laboratorio di Idrobiologia (l'attuale Acquario d'acqua dolce di Ariis di Rivignano), del quale diventa responsabile scientifico. Nel 1985 è Socio fondatore dell'A.I.I.A.D. (Associazione Italiana Ittiologi Acqua Dolce) di cui per diversi mandati viene nominato presidente.

Della sua attività resta testimonianza in circa duecento pubblicazioni scientifiche. I suoi colleghi e gli studenti lo ricordano come un uomo dai molteplici interessi, dalle idee originali, appassionato ed instancabile negli studi, ma anche come una persona di grande bontà.

Donatella Del Piero & Elisabetta Pizzul

**PROF. DR. MIROSLAV ZEI : ŽIVLJENJE, DELO
IN DOSEŽKI**

Rodil se je 25. julija 1914 v Nabrežini pri Trstu, materi Rozaliji roj. Cotič in očetu Hermanu. Ko je Trst l. 1920 prišel pod Italijo, se je družina zaradi znanih razmer preselila v Slovenijo, najprej malo razočarana v Ljubljano, nato pa za stalno v Maribor. Tam se je tudi šolal ter na Realni gimnaziji maturiral leta 1932, ko je vpisal študij biologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Diplomiral je leta 1936, in začel kar takoj z vso paro delovati na področjih ihtiologije, ribiške biologije in biološke oceanografije – v strokah, ki jim je ostal popolnoma predan do danes, torej skoraj 70 let svojega znanstvenega, akademskega in pisateljskega udejstvovanja. Morje mu namreč ne pomeni le poklicne usmeritve, marveč je tudi eno izmed velikih ljubezni njegovega življenja. Seveda, nostalgična usedlina otroških spominov na tržaško morje pa sanjarjenja o širnih oceanih, ki mu jih je v svojih pripovedih pričaral oče – strojnik na ladjah avstrijske vojne mornarice – so že v mladosti zbudili njegovo živahno zanimanje za morje in njegove skrivnosti. Odločilno pa ga je že med študijem k temu

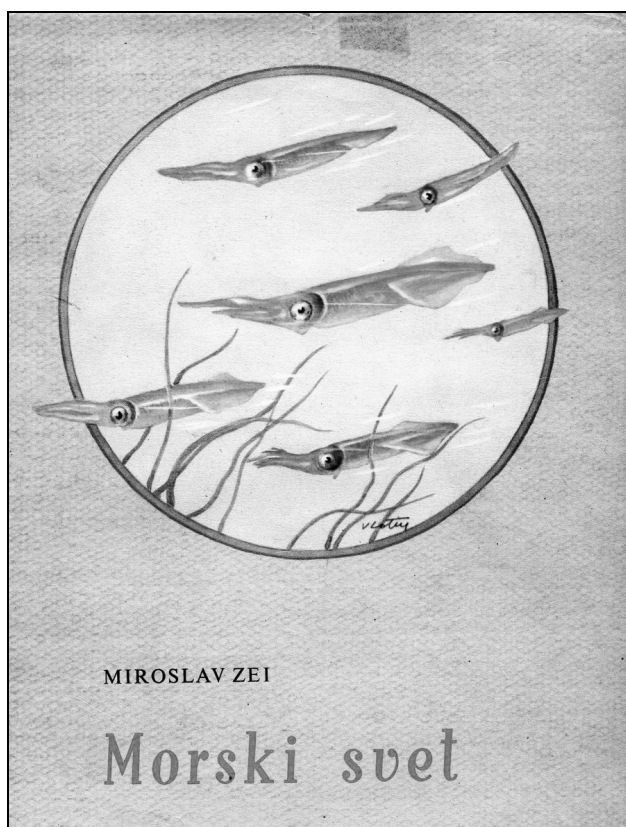
tudi poklicno usmeril njegov "akademski mentor" profesor Jovan Hadži, ki je bil tudi sam zelo navezan na morje in na morske organizme, na katerih je opravil svoja najpomembnejša raziskovanja. Prav on mu je tudi pomagal, da se je lahko skoraj takoj po diplomi že leta 1937 zaposlil na Inštitutu za oceanografijo in ribištvo v Splitu, kjer je ostal, najprej kot asistent, nato pa kot znanstveni sodelavec, do leta 1948.

To obdobje – imenujemo ga lahko kar "splitska etapa" – je bilo zelo pomembno, ne le za njegovo osebno znanstveno kariero, marveč tudi za stroko, ker se je tedaj, predvsem po njegovi zaslugi, začel oblikovati nov pristop k raziskavam Jadrana in njegovega ribjega bogastva ter tako tudi uvajanje smotrnega, ribjim populacijam neškodljivega ribištva. Njegove takratne raziskave in publikacije o pridnenih ribjih naseljih so namreč pomenile pionirske korake vtirjenja sodobne ribiške biologije na Jadranu in tudi drugod po Mediteranu. To delo, oziroma z njim pridobljena bogata zbirka rib, pa sta mu, kot "stranski produkt", omogočila za bazično ihtiologijo zelo pomembno revizijo prej dokaj konfuzne sistematike giric (fam. Maenidae, ref. 1940a, 1941 in 1951) ter odkritje zamenjave spola pri teh in drugih ribjih vrstah (ref. 1942, 1949c in 1961), ki je bilo tako pomembno, da je prišlo tudi v specializirane učbenike ihtiologije in primerjalne fiziologije živali.

Sledilo je obdobje 1948–1962, ko je bil zaposlen, najprej kot izredni, od leta 1954 pa kot redni profesor pri Zoološkem inštitutu Naravoslovne in kasneje Bioteh-

niške fakultete Univerze v Ljubljani. Po upokojitvi prof. Hadžija je leta 1956 prevzel vodstvo tega inštituta in katedre, bil pa je tudi prvi direktor Inštituta za biologijo, ki je bil leta 1960 ustanovljen s prvotnim namenom medfakultetnega združevanja bioloških raziskovalnih programov celotne univerze. V dveh mandatih je bil tudi dekan in je s tega položaja skušal mdr. preprečiti nesmotrno zamisel o premestitvi biologije iz Naravoslovne v Biotehniško fakulteto. Ta "subverzivna" akcija pa mu žal ni uspela, pač pa si je pri partiji in rektorju nabral kar nekaj črnih pik. No, mogoče se je kasneje tudi zaradi tega lažje odločil sprejeti ponujeno zaposlitev pri OZN oz. FAO.

Tudi njegovo pedagoško delo je bilo v tem obdobju zelo pestro in zahtevno. Poučeval je namreč kar štiri redne predmete: primerjalno anatomijo vretenčarjev, biologijo strunarjev, evolucijo in ekologijo morja. Njegova predavanja so bila sicer zelo strnjena in zahtevna, toda živahna, duhovita in privlačna za študente – skoraj tako kot tečajji morske biologije, ki jih je vsako poletje prirejal na Institutu Jugoslavske akademije znanosti i umjetnosti za biologiju mora v Rovinju. V obdobju 1951–1960 je namreč kot honorarni direktor to ustanovo vodil med drugim tudi v smeri bodoče "internacionalizacije", kar pa v razmerah tedanje SFRJ še zdaleč ni bilo preprosto, vendar je začetni odpor domiselno premostil z organizacijo prav takšnih tečajev za študente biologije s tujih evropskih univerz.

Ob koncu poročanja o tem obdobju se moramo hvaležno spomniti tudi na to, da je v letih 1960–1962 predsedoval Društvu za raziskovanje morja in podvodno tehniko ter da je brez pomislekov zastavil ves svoj vpliv v prid društvenega navidezno pustolovskega načrta za "1. jugoslovansko odpravo na Rdeče morje in v Etiopijo", ki je seveda odlično uspela. Tako je posredno tudi na tak način botroval dejavnostim, ki so dopolnjevale konvencionalno visokošolsko in raziskovalno delo ter tako, predvsem pa s svojim osebnim vplivom na svoje študente, bistveno pripomogel k temu, da je majhna Slovenija ob pljunkcu Jadrana dala kar precej cenjenih raziskovalcev morja, med njimi štiri, ki so dolgoletno delovali za OZN kot nosilci pomembnih projektov organizacij FAO in UNESCO na morjih štirih kontinentov.

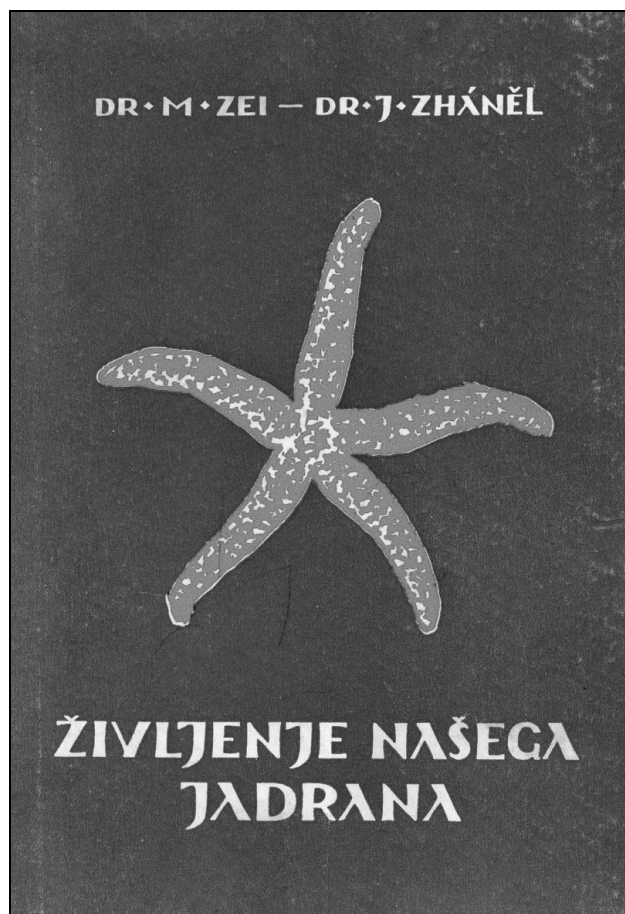
Prof. Zei je bil seveda prvi, ki je šel po tej poti. Kot ekspert FAO za ribiško biologijo in oceanografijo ter direktor projektov za razvoj morskega ribištva, je v Afriki delal za OZN zdržema 13 let, najprej na različnih projektih za Gano (1962–1970) in Tunizijo (1970–1973), nato je pa v obdobju 1973–1975 na sedežu FAO v Rimu in prek Regionalnega urada v Dakarju vodil t.i. CECAR Project. Le-ta je deloval v sestavi Globalnega projekta za razvoj morskega ribištva, za katerega je pokrival regijo centralnega Vzhodnega Atlantika in usmerjal vse nacionalne ribiške organizacije od Maroka do Zaira.

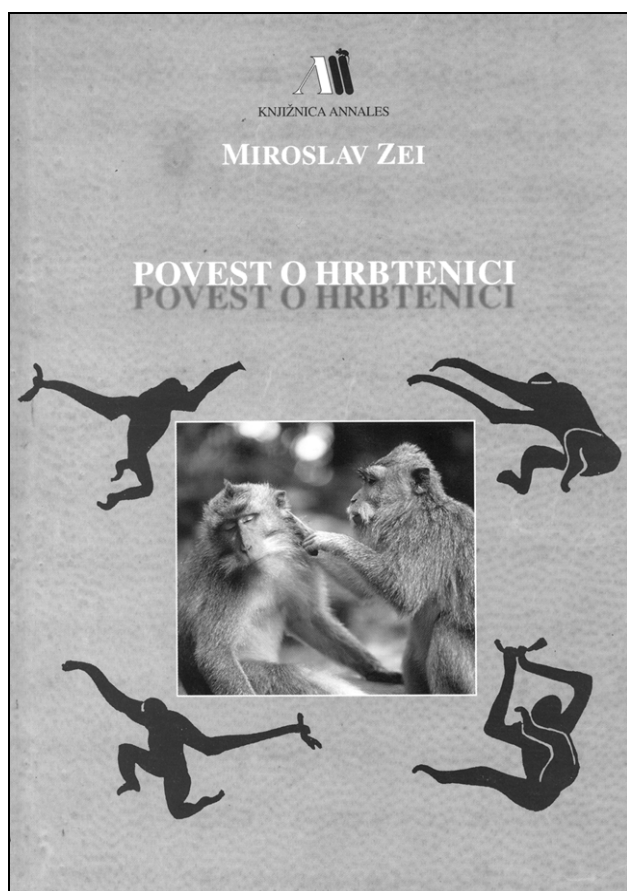
Kljub znanemu načelu, da FAO od svojih sodelavcev sploh ne pričakuje znanstvenih publikacij, pač pa pred-

vsem takšne rezultate, ki so hitro in neposredno uporabni za razvoj praktičnega ribištva, je prof. Zei objavil tudi v obdobju svoje "FAO etape". Objavil je sicer malo del (ref. 1965, 1966, 1969, 1970 in 1975), ki pa so zelo pomembna za atlantsko morsko ribištvo po eni ter splošno za ribiško biologijo sardel in sorodnih vrst rib po drugi strani.

Kmalu potem ko se je leta 1975 pri OZN upokojil in se iz Rima preselil v Portorož, je leta 1977 prevzel mesto honorarnega predstojnika tamkajšnje Morske biološke postaje (MBP). Kar hitro mu je uspelo premostiti notranjo krizo, v kakršni je bila tedaj MBP, hkrati pa je s svojo avtoriteto bistveno pospešil financiranje adaptacije in graditve novih prostorov v obmorski stavbi na Fornah pri Piranu, kamor se je potem MBP preselila že leta 1980.

Toda ta stavba se je gradila še z drugim osnovnim namenom, da bi namreč v njej omogočila tudi delovanje Regionalnega podiplomskega centra za študij ekologije Mediterana, ki ga je Medvladna oceanografska komisija (IOC) pri UNESCO poverila v izvedbo Univerzi v Ljubljani in MBP, do česar pa zaradi nekaterih, tudi banalnih vzrokov žal ni prišlo.

Poleg tega je prof. Zei v času svojega delovanja na MBP (1977–1983) z mnogo truda – in nemalo nasprotovanja – poskušal tam uveljaviti uporabna ribiško-biološka raziskovanja, predvsem v smeri razvoja marikulture morskih rib in školjk, kar pa zaradi brezbriznosti in nesmiselnih nasprotovanj ni dalo pričakovanih uspehov.

Kljub temu pa je ostal v stroki tudi tedaj izjemno aktiven. Tako se je potrudil obnoviti naziv rednega profesorja in je v obdobju 1976–1985 predaval predmeta "Ihtiologija z ribiško biologijo" in "Morska biologija". Od leta 1980 do 1989 pa je bil glavni predavatelj cirkularnega Mednarodnega tečaja ribiške oceanografije in biologije za slušatelje afriških, azijskih in latino-ameriških držav v razvoju, ki ga je vsako poletje organiziral Zavod SFRJ za mednarodno sodelovanje na Inštitutu za oceanografijo in ribištvo v Splitu. Po naročilu tega zavoda je opravil tudi misije tehnične pomoči za razvoj ribištva v Sao Tome-Principe (1980) in na Zanzibarju (1982).

Po letu 1983, ko na MBP ni imel več nobenih funkcij, je tudi precej več publiciral, in sicer znanstvene ter strokovne članke in knjige (ref.: 1983, 1984a, b, c, 1989, 1996 in 1999) in poljudnoznanstvene knjige (ref.: 1983, 1987a, b, 1988 in 1999), v katerih je med drugim navedel in uredil vsa slovenska imena vrst morskih rib, isto pa je prispeval tudi – kot terminološki svetovalec – za Slovar slovenskega jezika (SAZU, 1970–1991). No, pa

tudi malo več pravega pokoja si je vzela, najraje na svoji barki med kornatskimi otoki, skorajda do konca svojega bogatega življenja, ko je novembra 2006 umrl.

Bibliografija najpomembnejših del za obdobje 1940–2000

Znanstvene in strokovne publikacije

1940a: Prispevek k sistemu jadranskih vrst družine Maenidae (girice). Godišnjak Oceanogr. Instituta, Split, vol. 1.

1940b: Prilog poznavanju naselja bentoskih riba u kanalima srednje Dalmacije. Godišnjak Oceanogr. Instituta, Split, vol. 1.

1941: Studies on morphology and taxonomy of Adriatic species of Maenidae. Acta Adriat., vol. 2.

1942: Sul meccanismo mascellare delle specie Adriatiche della famiglia Maenidae. Arch. Ocean. Limnol. Venezia, vol. 11.

1949a: Raziskovanje s travlom na ribolovnem področju vzhodnega Jadrana: prispevek k poznavanju biologije in ekologije bentoških rib vzhodnega Jadrana. Razprave SAZU, Ljubljana, vol. 4.

1949b: Ova and developm. stages of *Maena smarisa* and *M. Chryselis*. Acta Adriat., vol. 4.

1949c: Typical sex – reversal in teleosts. Proc. Zool. Soc. London, vol. 119/4.

1951: Jadranske girice (Maenidae) – monografska študija. Dela (Opera) SAZU, Ljubljana, vol. 3.

1955a: Pelagic polychaets of the Adriatic. Thalassia Jugosl., vol. 1.

1955b: Doprinos k ekologiji morskega litorala rovinjske okolice (koavtorja S. Cafuta & M. Pavlovčič). Razprave SAZU, Ljubljana, vol. 4.

1958: Dvoživke in plazilci. Mladinska knjiga, Ljubljana, 233 str.

1959: Zoologija (Vretenčarji). DZS, Ljubljana, 165 str.

1962: Preliminary observations on the life in *Posidonia* beds. Publ. Staz. Zool. Napoli, vol. 54.

1963: Fische von Adria. V: Riedl, R. (ed.): Fauna und Flora der Adria. P. Parey, Hamburg & Berlin, 742 str. (Op.: Knjiga je izšla v dopolnjeni izdaji še enkrat 1970 ter razširjena za celotno Sredozemlje 1983).

1965: Some facts on *Sardinella aurita* in relation to temperature. Ghana J. Sci., vol. 12.

1966: Biological Investigations of Fisheries. Tech. Assist. Report, FAO-EPTA, Rome.

1969: Sardines and related species of the tropical East Atlantic. Proc. UNESCO Symp. Ocean. Fish Resources, Paris.

1970: Clupeid fisheries in tropical East Atlantic. Proc. FAO Techn. Conf. Fish-Finding.

1975: Un rapport prepare pour le projet de developpement halieutique de l'Atlantique Est-Centr. FAO, Rome.

1977: Stanje jadranskega ribolova s posebnim ozirom na slovenske ribiške probleme. Slov. morje in zaledje, Koper, vol. 1.

1978: Perspectives for Mediterranean fisheries and aquaculture. Ocean Management, Amsterdam, vol. 3/3.

1983: Svetovni problemi morskoga ribištva. Proteus, vol. 45.

1984a: Situation and problems of the Slovenian sardine fishing. Nova Thalassia, vol. 6.

1984b: Nihanja ribjih populacij. Proteus, vol. 46.

1984c: Problemi in stanje slovenskega morskoga ribolova. Slov. morje in zaledje, Koper, vol. 7.

1989: Ob dvajsetletnici Morske biološke postaje v Piranu. Biol. Vestn., vol. 37.

1996: Ribe severnega Jadrana. V: Gregori, J. *et al.* (ur.): Narava Slovenije, stanje in perspektive. Društvo ekologov Slovenije, Ljubljana.

1999: Povest o hrbtnici. Knjižnica Annales, Koper, 128 str.

Koavtorska znanstvena dela

Peczenik, O. & M. Zei (1954): Chromatophore effect of adrenocorticotrophic hormone. Nature, vol. 173.

Peczenik, O. & M. Zei (1961a): A comparative investigation of reserpine, tryptamine and bufotenine. Confin. Neural., vol. 21.

Zei, M. & Š. Županović (1961b): Contribution to the sexual cycle and sex reversal in *Pagellus erythrinus*. Rapp. Congr. CIESM, Vol. 16.

Brückner, G., M. Gogala & M. Zei (1984): Histo-

chemical detection of anionic components in the cephalopod – brain. Acta Histochem., vol. 74.

Poljudno-znanstvene knjige

1947: Življenje našega Jadrana (koavtor J. Zhanel). DZS, Ljubljana, 212 str.

1950: Človek in ocean. DZS, Ljubljana, 446 str. (razširjen ponatis: 1961).

1951: Iz ribjega sveta. Mladinska knjiga, Ljubljana, 255 str.

1956a: Morja bogati zakladi (koavtor Z. Zei). Prešernova družba, Ljubljana, 54 str.

1956b: Morski svet. Mladinska knjiga, Ljubljana, 245 str.

1957: Iz življenja sesalcev. Mladinska knjiga, Ljubljana, 246 str.

1961: Vretenčarji. Mladinska knjiga, Ljubljana, 641 str.

1983: Morski ribji trg (koavtor L. Zei). Mladinska knjiga, Ljubljana, 175 str.

1987a: Jadranske ribe – kako prepoznamo ribe, ki žive v Jadranu. Cankarjeva založba, Ljubljana, 72 str.

1987b: Obrazi morja: legende in resnice o morju. Zavod za napredek gospodinjstva, Ljubljana, 137 str.

1988: Življenje v morju: živali in rastline, ki naseljujejo Jadransko morje. Cankarjeva založba, Ljubljana, 79 str. (ponatis: 1991 in 2003).

1999: Prvi koraki v morje. Kres, Ljubljana, 88 str.

Jože Štirn & Janez Forte